

МЕДИАЦИЯТА В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ – НАЧИН ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА АГРЕСИЯТА СРЕД ДЕЦАТА

Ивелина Русева

*Експерт в отдел „Образование и младежки дейности“,
Община Силистра*

MEDIATION IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS – WAY TO REDUCE AGGRESSION AMONG CHILDREN

Ivelina Ruseva

*Expert in Education and Youth Activities Department,
Silistra Municipality*

Резюме: В доклада се разглежда приложението на медиацията в образователните институции като начин за намаляване на агресията сред децата. Целта на настоящата разработка е да представи медиацията като метод, който изгражда нов модел на поведение за намаляване на агресията сред децата. Въз основа на извършения анализ се правят изводи относно важното значение за прилагане на медиацията в образователните институции. За постигане на поставената цел авторът разглежда правната уредба на медиацията, прилагането на медиацията в образователните институции, възможността за надграждане на знанията на ръководните екипи и използване на медиаторски техники за намаляване на агресията сред децата.

Ключови думи: *медиация, образование, агресия*

Abstract: The report examines the application of mediation in educational institutions as a way to reduce aggression among children. The aim of the present work is to present mediation as a method that builds a new model of behavior to reduce aggression among children. Based on the analysis, conclusions are drawn regarding the importance of applying mediation in educational institutions. To achieve the set goal, the author examines the legal regulation of mediation, the application of mediation in educational institutions, the possibility of upgrading the knowledge of management teams and the use of mediation techniques to reduce aggression among children.

Key words: *mediation, education, aggression*

Въведение

Обществено-икономическите реалности у нас през последните години, дефицитът на ценности и духовната криза създават поведенческо-психологически предпоставки за развитие на агресия и насилие в обществото. В съвременния свят детската агресия е едно от най-често срещаните явления. Причините за агресивността винаги са били обект на изследване с цел предприемане на превантивни мерки, справяне с проблема и търсене на корените.

Медиацията е напълно приложим алтернативен начин за решаване на възникнали спорове и агресивно поведение между децата в учебните заведения. Поради тази причина медиацията в образованието е обект на анализ в множество разработки и може да се разглежда като елемент от цялостната политика на образователните институции и като управленски инструмент в помощ на ръководните екипи. За прилагането на медиацията като високоефективен, иновативен и адаптивен модел за превенция, управление и разрешаване на конфликти в сферата на образованието е необходимо съчетаването на знания и умения за водене на преговори и управление на конфликти, знания върху законовата рамка на медиацията в България и познаване на образованието като обществена сфера със специфичните особености при нейното функциониране.

Целта на разработката е да бъдат разгледани и анализирани възможностите и факторите за успешното прилагане на медиацията в образователните институции като модел за намаляване на агресивността сред децата и подобряване на средата, в която учат, живеят и общуват.

Изложение

Правната уредба на медиацията се съдържа в Закона за медиацията, според който разбирането за медиация е „доброволна и поверителна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове, при която трето лице – медиатор, подпомага спорещите страни да постигнат споразумение.“¹

Медиацията в образователните институции е подход за разре-

¹ Закон за медиацията. // ДВ, бр. 110 от 17 декември 2004 г. (...) изм. и доп. 2023 г.) (акт. 02.02.2023 г.).

шаване и намаляване на агресията сред децата чрез медиаторските функции, изпълнявани от трето лице, което подпомага спорещите страни до достигане на консенсус и разрешаване на конфликтната ситуация.

Медиацията в образователните институции функционира по смисъла на чл. 186 (1), 2 от Закона за предучилищното и училищното образование.² Целта е да окаже съдействие на децата в случай на конфликт с други деца, учители и родители. Медиацията, като начин за извънсъдебно решаване на спорове, цели да запази психичното здраве на децата и тяхната удовлетвореност, че са намерили сами решение на проблема.

За да се осъществява процесът на медиация в образователните институции е важно да се отбележи необходимостта от образователен медиатор³, който да осъществява връзката между децата, а при необходимост и с родители, местни общности, образователни институции и други. В образователната система на България е утвърдена длъжността „Образователен медиатор“ със Заповед на министъра на труда и социалната политика с №РД01-715/19.09.2017 г., която е на основание чл.110, т. 5 от Наредбата за приобщаващото образование (приета с ПМС №286 от 2016 г.) и във връзка с Решение №373 от 5 юли 2017 г. за създаване на Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане на ученици в образователната система в задължителна предучилищна и училищна възраст.

Образователната медиация е базирана на правните познания на медиатора в областта на образованието и по-конкретно на познаване и на допълнителните правни норми, закони и актове, касаещи децата, учителите, родителите и продължаващото образование (Закон за закрила на детето, Закон за социалното подпомагане и услуги, национални и международни правни рамки за защита на личните и потребителски данни, конвенция за правата на детето и т.н.), чрез което се създава административен консенсус за всички засегнати участници в

² Закон за предучилищното и училищното образование. // ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г. (...), изм. и доп. 2023 г., акт. 07.02.2023 г.

³ Код 53123004, въведена със Заповед на министъра на труда и социалната политика с №РД01-715/19.09.2017 г на основание чл.110, т. 5 от Наредбата за приобщаващото образование (приета с ПМС №286 от 2016 г.) и във връзка с Решение №373 от 5 юли 2017 г. за създаване на Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане на ученици в образователната система в задължителна предучилищна и училищна възраст.

образованието, с акцент децата. Също така, за да се прилага правилно медиацията в образователните институции, е важно познаването и отношението на медиатора към психо-педагогиката и общата психология и социологията. Освен това, за да е възможно да бъде най-ефективна работата на медиаторите, те трябва да търсят възможности за допълнителни квалификации, да надграждат и придобиват нови знания, да развиват рефлексии за адаптация и целенасочено да управляват процеса по намиране на компромисно решение. Медиаторът създава структурирана среда за разговор с цел страните да разберат причините за случилото се.

Агресията сред децата се очертава като едно от най-сложните предизвикателства за преодоляване в съвременното общество и образователните медиатори и ръководните екипи на образователни институции поставят темата на фокус. Често агресията е породена от невнимание, нисък праг на търпимост, нервност, социални и икономически фактори, образователна и семейна среда и други. Агресията като деструктивно поведение може да бъде обида, присмех, ирония, постъпка с цел унищожаване, телесно увреждане, а дори и убийство. Тя може да бъде изразена чрез вербални и физически действия по отношение на обекта на агресия. Поведението на агресивните деца се предопределя както от социалния им опит, индивидуалните им характеристики и емоционалност, така и от ситуацията – стимулатори или бариери за агресивността им. Те сами търсят и създават ситуации, улесняващи агресивни прояви. Изключително силно влияние оказва и обкръжаващата среда на децата – семейство, приятели, социално участие и травми, които формират поведението на децата в детските градини и училищата и отключват агресивното поведение.

За да може активно да се помогне на децата, които проявяват агресивност, трябва добре да се познават всички вътрешни характеристики на агресията. Не е достатъчно само да се посочи с пръст агресивното дете. Необходимо е да се знае какво точно усеща то, кое предизвиква агресивността му. Съществуват различни описания на вътрешната картина на агресивното дете и на неговите преживявания.

Обективната реалност често се пречупва през призмата на предразсъдъците и очакванията, а това затруднява процеса по сближаване на позициите и намиране на решение при спор. Ръко-

водните екипи на образователните институции и образователните медиатори имат важната задача да оказват съдействие в конфликтни ситуации и да балансират колективното състояние на обучителната среда.

Медиацията в образованието цели да осъществи мирен възстановителен процес при възникнали конфликти и да разшири мирогледа на децата, като им представи възможност за решаване на всеки проблем чрез фокусиран разговор и постигане на договореност, която удовлетворява всяка от страните както поотделно, така и заедно. В полза на децата и учениците е ръководните екипи да разработват практики за реагиране при конфликти и спорове, да развиват уменията им за посредничество, да организират беседи за превенция на агресията. Чрез натрупания опит децата могат да отстраняват бариерите, като се основават на взаимно уважение, повишено самочувствие, подобрени социални и емоционални умения. Също така развиват емоционална интелигентност, използват потенциала на конфликта за социално учене и освобождават средата от натрупаното напрежение. Децата трябва да се учат на доброта, учтивост, отговорност, разбиране и подкрепа към другия. Медиацията е изключително полезна за подрастващите и води до намаляване на конфликтните ситуации чрез правилно общуване и навременно решаване на проблема. С процедурата по медиация се налагат трайни модели на поведение, които да бъдат следвани и прилагани и в бъдеще.

Визирайки се на казаното до тук и в подкрепа на заявената цел на разработката е разгледан и визуализиран механизмът за решаване на възникнала конфликтна ситуация и агресивно поведение между деца.

Голяма част от медиациите завършват със споразумение. В случай че не се постигне споразумение, казусът се насочва към директора, а той определя последващите действия и ангажира заместник-директора, психолога, педагогическия съветник и други с разрешаването на проблема. Това подкрепя авторовата теза, че ръководният екип на образователните институции чрез необходимите познания разрешава възникналите конфликти, намира компромисно решение, децата излизат от капана „аз съм безпогрешен“ и по този начин намалява, а дори и изчезва агресивното поведение.

Фиг. 1. Механизъм за решаване на възникнала конфликтна ситуация и агресивно поведение между деца

Източник: Авторова разработка.

Проведено е авторово проучване относно причините за агресивното поведение и приложимостта и ползите от медиацията, като начин за намаляване на агресията сред децата.

Наблюденията сочат, че част от родителите изпитват затруднение при възпитаването на децата, което оказва до голяма степен влияние върху тяхното поведение, развитие в образователния процес и отключва агресивно поведение. Една част от децата са поверени на грижите на баби и дядовци, което повлиява съществено възпитанието и поведението им. Агресивно поведение се наблюдава и сред децата, които преминават през семейна раздяла на родителите. Също така, незабелязаните навреме психо-емоционални травми се превръщат в устойчив личностен комплекс за малоценност и различие сред останалите, което отново води до агресивно поведение. Друга предпоставка за агресия сред децата са етническите различия като култура, традиции и ценности. Някои деца не полагат необходимото старание и отношение към образованието и това е в отговор на липсата на родителски контрол и омаловажително отношение на родителите към образователните институции и педагогическия колектив. В следствие на това децата си позволяват да се държат

агресивно, а нерядко се наблюдават и противообществени прояви от непълнолетни и малолетни.

На база откритите проблеми според експертите от практиката:

- медиацията успешно решава конфликти, свързани с агресивното поведение между децата, чрез адаптация и разбиране от необходимостта на компромисно решение;
- необходимо е внедряване на медиацията като част от училищната политика и стратегия;
- мениджърските екипи на детски градини и училища трябва да работят в посока специализирана подготовка за работа с медиаторски техники.

Медиацията в образователните институции е изключително важна, защото дава възможност за мирно решаване на възникналите конфликти чрез медиаторски техники. Владеейки тези умения, децата могат да решават възникналите проблеми, като изслушват другия, отстраняват бариерите в общуването, вземат обосновани решения и действат отговорно. По този начин обогатяват културата си на общуване и подобряват средата, в която живеят.

Заклучение

Приложимостта на медиацията в образователните институции, като начин за намаляване на агресията сред децата, води до следните съществени изводи и препоръки:

- Медиацията в образователните институции като алтернативен начин за решаване на спорове търпи развитие и утвърждаване, необходимо е осветляване на проблемите и непрекъсната работа в тази насока.

- Проучванията на автора по темата защитават тезата, че е необходимо да се работи в посока повишаване знанията и квалификацията на мениджърските екипи на образователните институции в полза на медиацията, като начин за намаляване на агресията,

- Разработката дава поле за анализ и последващи проучвания относно медиацията в образователните институции.

Образователната медиация обединява социалните, културните и образователните различия. Чрез комуникацията и разбирането за различието и различната гледна точка, медиацията работи за изчистване на проблемите и агресивното поведение. Медиаторите постоянно

търсят възможности за допълнителна квалификация и нови знания, които да спомагат тяхната работа и потребност на прилаган висок морален и правно-принципен професионализъм при работата с деца, учители и родители. Създаването на модел на поведение още в детската градина и училище изгражда ценностната система на децата и ги учи да бъдат добри и да търсят възможности да се развиват в бъдеще.

Ние създаваме света около нас и наша отговорност е да го направим по-хубав. Промяната започва от нас. Можем да променим езика и начина на комуникиране с хората, за да постигнем общуване без агресия. Необходимо е да даваме правилен пример и да се грижим за средата, в която израстват децата.

Използвана литература:

1. Андреева, А. Медиацията в сферата на висшето образование – иновативен модел за комуникация в българските университети. Медиацията в различните обществени сфери: Сборник с доклади от национална кръгла маса, 4 ноември 2020 г., Варна: Наука и икономика, 2020, 7 – 14.
2. Андреева, А. Приложение на методите на медиацията – от висшето образование до пазара на труда. Медиацията в различните обществени сфери: Сборник с доклади от Национална научна конференция, 11.05.2021 г., Варна: Наука и икономика, 2021, 158-168.
3. Андреева, А., Серафимова, Д. Производство по медиация и предетична комисия във висшето образование, Медиацията в различните обществени сфери = The Mediation in the Different Public Spheres: Сборник с доклади от Национална научна конференция, 11 май 2022 г., Варна: Наука и икономика, 2022, 145-158., ISSN(печатно) 2738-8794 / DOI 10.36997/MDPS2022.15
4. Димитрова, Д. Добри практики при приложение на медиацията в сферата на висшето образование. Медиацията в различните обществени сфери: Сборник с доклади от национална кръгла маса, 4 ноември 2020 г., Варна: Наука и икономика, 2020, 29 – 37.

5. Димитрова, Д. Медиацията като учебна дисциплина във висшите училища. Медиацията в различните обществени сфери: Сборник с доклади от национална научна конференция, Варна: Наука и икономика, 2021, 185-195.
6. Димитрова, Д. Препращане към медиация от съдилищата – тенденции и перспективи.
7. Андреева, А., Димитрова, Д. (2020). Медиацията в различните обществени сфери. Сборник с доклади от национална кръгла маса. Варна: Наука и икономика
8. Андреева, А., Димитрова, Д. (2021). Медиацията в различните обществени сфери. Сборник с доклади. Варна: Наука и икономика
9. Андреева, А., Димитрова, Д. (2022). Медиацията в различните обществени сфери. Сборник с доклади от национална конференция. Варна: Наука и икономика
10. Закон за медиацията. // ДВ, бр. 110 от 17 декември 2004 г. (...) изм. и доп. 2023 г., акт. 02.02.2023 г.
11. Закон за предучилищното и училищното образование. // ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г. (...) изм. и доп. 2023 г., акт. 07.02.2023 г.
12. Каменова, Д. (2021). Медиация и невербална комуникация. София: Труд.
13. „Образователен медиатор“ – Код 53123004, въведена със Заповед на министъра на труда и социалната политика с №РД01-715/19.09.2017 г на основание чл. 110, т. 5 от Наредбата за приобщаващото образование (приета с ПМС №286 от 2016 г.) и във връзка с Решение №373 от 5 юли 2017 г. за създаване на Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане на ученици в образователната система в задължителна предучилищна и училищна възраст.
14. Пеев, П. (2019). Училищната медиация – подход за миротворчество и начин за комуникация при училищни конфликти. Стара Загора (http://uni-sz.bg/truni4/wp-content/uploads/pf/file/_2019-2020/SA_2019/02_Peyo_Peev.pdf).
15. Ранев, Ал. (2019). Приложение на медиацията при работа с деца и младежи. // Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, кн. „Педагогически науки“, том 114, с. 209-240.

16. Чанкова, Д. и др. (2019). Правен, институционален анализ и анализ на политиката по отношение на медиацията в България. София: Фондация „Партньори – България“

За контакти:

Ивелина Стоянова Русева

Експерт в отдел „Образование и младежки дейности“, Община Силистра

ivelina_ruseva@students.ue-varna.bg